

— Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրերնուս պատուիրանքը՝ Ս. Չատիկ օրերը Հայոց հասարակութիւնը իւր սովորական ուրախութիւններէն ետ կեցաւ ի նշան սգոյ վասն ցաւալի մահուան օգոստոսափառ Արքայամոր :

Յիշեալ Սրբազան Հօր և ազգային գերագոյն ժողովոյ խնդրանքը կայսերական կառավարութիւնը բարեհաճեցաւ հրամայելու, որ Հայոց Պէկ օղլուի գերեզմանատան գիմարը գտնուող սրճատուններէն այսուհետեւ աթոռ կամ նըստարան չի գրուի ազգիս վերաբերեալ երկրին վրայ, և մեռելոց արժանի եղած յարգն ու պատիւը պահուի :

ԱՌ

ՎԱՅԻՄԱՀՈՒՔ ԲԱՐԵՆԱՐԻ ԻՄ ՈՒՂԵՐԸ

ԱՄԵՆԱՆՈՆԱՐԸ ԵՍԻՐԱՆԱՅ ԵՒ

ԵՆՈՐՔԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

Ընդ պսակաց ոսկեփնջիկ քնքշող ծաղկանց գարնաբեր՝ զերսխտագէտ ընկալն Տէր խոնարհ սրտիս զնուէր :

Բարեբարիդ կեանս բարեմոյն մաղթել այն ինձ պարտք են, զոր երկնախօս տառք պատգամին յիմ սիրտ ի խոր գրոշմեն :

Բայց թէ կարկամ աստ ի ժամուս եւ ի շրթունս ապիկար՝ հիւսել պսակ սուրբ վարդապետ քոյդ երախտեացի քաջաբար՝

Բերցեն նախանձ հոյժ մուսայից թող յարկցեն ի նուազ, եւ ընդ ոլորտս երկրի հարցեն զԱռաքինւոյդ վեհ հոգակ :

Ար մինչ նժդէհ յերկիր օտար ի հայրենեացս փտարանդի, յուռեացն ի մէջ աստ կսխտաք զգպրութիւնսն վարդապետ :

Ի միմիջար թախիծ սրտից Արարատեանս գրոշի, տուայտեղց ի քաջալեր շնորհաց զքեզ էն բարի :

Սաղաթիւն նոր վեհափառ բարեպարիշտ ի ծնողաց՝ որ դարձուցեր զգերութիւնն ի շուք նախկին պարծանաց :

Ի բոց ջերեալ Ազգասիրիդ կանգնեալ դարսատ հոյակապ՝ Պարթեազնին պատկառ յանուն նուիրեալ տունն անկանդ :

Ի նորոյն գիրկ ժողովեցեր զճէգ մանկըտին Արամեան, մեղուաց ի տիպ ծծել զկաթն սուրբ իմաստից դպրութեան :

Առատ ի սիրտ Հօգո բազկաւ արդեսմբ կացեր վեհ աստար, խարիւղ զէնն շատ յարգեցեր ի շուք տոհմիս բարեփառ :

Ի ճահ ապա ինձ և ի գեպ յերախտադէտ ի սրտէս յուռուր տօնիս Սուրբ Յարութեան գալ շնորհացդ ի հանդէս :

Որ աղածրի անդ ի տիոց ի Սահակեան պարտիզին գուսմանցն անոյշ առատօրէն ծծեմ զսիւք կաթողին :

Յորչափ շնչեմ ցորչափ և կեամ ընդ խնամքդ հայրական շնորհապարտ խնկեմ նուէրս ի սուրբ խորան Աստուածեան :

Ազնուածին պողովքդ հանդերձ կեալ բարեբաւոտ անասանս, Աղբրահայց՝ և ի հրճուանս քեզ գոլ մաղթեմ անթարշամ :

Նոյնքն ամենախոնարհ ծառայ Ձեր Յարութիւն Ապոմ Յակոբէան Առաքիւր Ս. Սահակեան վարժարանին Սամաթիոյ :

— Վ. Միւռնիայէն մեր յարգոյ թղթաւ կիցը հետեւեալ կը գրէ ապրիլի 21ին :

«Հատ Հայազգիներուն յայտնի է՝ որոնք Չմիւռնիոյ վերջին հրդեհէն յառաջ հոս հանդիպած են Չատիկ եօթնեկի մէջ, և տեսած են թէ՛ քաղաքիս Հայազգի սակաւթիւ ժողովուրդը, ծաղկազարդի կիւրակէն սկսեալ (թէ և բոլոր Հայ) Հայաստանեայց ուղղափառ սուրբ Եկեղեցւոյն օրինաւոր կարգադրութեանցը համեմատ, Աւագ շաբթուան սուրբ խորհուրդները՝ մանաւանդ Բրիտանոսի տեսան մերոյ ընթերցոյց : Ոտնալուային, Մատնութեան, Չարչարանաց, Խաչելութեան, Թաղման և Յարութեան երկրպագելի պիշտատները՝ զատ զատ ամենայն ջերմեանովութեամբ և ամենաշքեղ հանդէսներով կը փառաւորէր սուրբ Ստեփաննոս եկեղեցւոյս մէջ, ուր բազմաթիւ օտար քրիստոնեայք նաեւ ներկայ կը գտնուէին ամեն տարի : Բայց սոսկալի հրդեհէն դժբաղդութեամբ, որով սուրբ Եկեղեցին ալ հոյ ճարակ եղաւ՝ քանի մը տարիէ հետեւ ուղղափառ ժողովուրդնիս զրկուած էր վերոյիշեալ հոգևոր միմիջարութիւններէն և հանդէսներէն : սակայն Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբ այս տարի որ ծաղկազարդի կիւրակէն առաջին սուրբ Պատարագը մատուցաւ նորաշէն եկեղեցւոյս մէջ՝ միմիջարեցաւ ժողովուրդը, փառաբեցաւ և խնդրեց որ սուրբ Եօթնեկիս ժամերգութիւնները և քրիստոնէական հանդէսները հոս կատարուին : Աստի երկտասարդները շուտով կերոնի ընկերութիւն մը հաստատեցին, ոմանք ամպհովանին բարձրացուցանելոյ միաբանեցան, ուրիշները եկեղեցւոյն հանդէսներուն համար հարկաւոր եղածները ըստ կարի հոգացին : և այսպիսի ջերմեանովութեամբ միանգամայն և հայրենասէր հոգով ձեռնտու եղան հանդէսներուն պայծառութեան և փառաւորութեան կատարուելուն : Բայց սուրբ Թաղման Թափօրին հանդէսը յիշաւի նշանակութեան արժանի է, որուն պայծառութեան ապացոյց կըրնայ համարուիլ հինգ հազարէն շատ աւելի օտարազգի քրիստոնէից բազմութիւնը (թող զհայազգիները) : որոնք մեծ հաճութեամբ և գոհունակութեամբ կ'ենին և կը գննէին Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցւոյս խորհրդաւոր և քրիստոնէական արարողութիւնները : Սիւս կողմէն նորաշէն եկեղեցւոյս պայծառութիւնը և վայելչութիւնը ըստ քանցացոյց բոլոր հանդիսականները, որոնք միաբերան կը գովէին ճարտարապետին վսեմ տաղանդը և յաջողակութիւնը : »

— Յարգոյ Տեառք Նոյն Աղաւնոյ

«Պատուական շաբաթագրիդ 58րդ թերթին միջոցաւ՝ յարգամեծար Գրիգոր աղայն Չարսիքեան նամակ մը կը հրատարակէ, որով Չմիւռնիոյ Հայոց հասարակութիւնը կը գովէ զանազան բարեպաշտական և ուսումնական ջանքերը համար, և շնորհակալութիւն կը ցուցնէ տեսած հիւրասիրութեանը փոխարէն : Այս ընթացքը իւր բարեփառ և ազգասէր բնաւորութեանը արդիւնքը համարելով, պարտ կը համարուի նոյն ազնուականին փոխադարձ գովութիւն ընելու :

«Սիւս յիշեալ Ազնուականը Հոգի սիրանց վարժարանին մէջ հայազգի աղջկանց Գաղղիարէն ալ կը սովորէն ըսած ըլլալուն համար, կը փութաւոր յիշատակէ, որով Սուրբ Ստեփաննոս եկեղեցւոյս մէջ, ուր բազմաթիւ օտար քրիստոնեայք նաեւ ներկայ կը գտնուէին ամեն տարի : Բայց սոսկալի հրդեհէն դժբաղդութեամբ, որով սուրբ Եկեղեցին ալ հոյ ճարակ եղաւ՝ քանի մը տարիէ հետեւ ուղղափառ ժողովուրդնիս զրկուած էր վերոյիշեալ հոգևոր միմիջարութիւններէն և հանդէսներէն : սակայն Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբ այս տարի որ ծաղկազարդի կիւրակէն առաջին սուրբ Պատարագը մատուցաւ նորաշէն եկեղեցւոյս մէջ՝ միմիջարեցաւ ժողովուրդը, փառաբեցաւ և խնդրեց որ սուրբ Եօթնեկիս ժամերգութիւնները և քրիստոնէական հանդէսները հոս կատարուին : Աստի երկտասարդները շուտով կերոնի ընկերութիւն մը հաստատեցին, ոմանք ամպհովանին բարձրացուցանելոյ միաբանեցան, ուրիշները եկեղեցւոյն հանդէսներուն համար հարկաւոր եղածները ըստ կարի հոգացին : և այսպիսի ջերմեանովութեամբ միանգամայն և հայրենասէր հոգով ձեռնտու եղան հանդէսներուն պայծառութեան և փառաւորութեան կատարուելուն : Բայց սուրբ Թաղման Թափօրին հանդէսը յիշաւի նշանակութեան արժանի է, որուն պայծառութեան ապացոյց կըրնայ համարուիլ հինգ հազարէն շատ աւելի օտարազգի քրիստոնէից բազմութիւնը (թող զհայազգիները) : որոնք մեծ հաճութեամբ և գոհունակութեամբ կ'ենին և կը գննէին Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցւոյս խորհրդաւոր և քրիստոնէական արարողութիւնները : Սիւս կողմէն նորաշէն եկեղեցւոյս պայծառութիւնը և վայելչութիւնը ըստ քանցացոյց բոլոր հանդիսականները, որոնք միաբերան կը գովէին ճարտարապետին վսեմ տաղանդը և յաջողակութիւնը : »

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Հետեւեալ ուրբաթ գիշեր Անգղիական Ռօսի շոգենաւը նմանապէս մեկնեցաւ Լորտ Սթրաթֆորտ տը Բեռլին գետնային նամակները Մալթա տանելու :

— Պէյ օղլու փողոցի մը մէջ մարդ մըն ալ յանկարծամահ եղաւ :

— Բանի մը շաբաթէ հետեւ ոչսպէս յանկարծ մեռնող, անձնասպանութեան մեղք դործող և խելագար եղողներ շատ պատահեցան, որն որ բժիշկները օդոյն գէշ ազդեցութեանը կուտան :

— Թարապիս Չատիկ օրերը յոյն առաւել մը օդը ատրճանակ մը պարպեց, և պատահանի մը զարնելով ապակիին կտորը 18 տարեկան աղջկան մը աչքը հաներէ :

— Ուրբաթ օր երկու պարսիկներ իւրարու հետ տղու մը համար կռիւի բըռնուելով մէկը դանակով կը զարնուի ու կը մեռնի : Սարգստպանը իսկոյն ոտականուէ դործակալաց ձեռքը կանցնի, ու պարսկաց գետնախառնը տարուելու ատեն՝ ճամբան քանի մի պարսիկներ կը պատահին ու առ մէկ անարգութիւն իւր բերէ ըսելով՝ կ'սկսին մարդասպանը ծեծելու : այնպէս որ ան ալ դետպանատան դուռը չհասած անկեղծան կ'յնայ :

— Հէյպէլի կղզւոյն մէջ քանի մի առաւել յոյներ իրարու հետ կռուելով և ոտականութեան դործակալներուն դէմ կենալ ուղեւոր անկարգութիւն հանել ուղեր են, բայց կառավարութիւնը շուտով առաջը առաւ, և յանցաւորները քննելու վրայ է :

— Նիցեալ ուրբաթ օր Պէկօղլու գաղղիացոց աղքատանոցն մօտ յոյն քահանայի մը տունը գող մտեր, ու ծանրադին գոհարեղէնք, զարդեր, ոսկի խաչ մը և ուրիշ բաներ գողցեր է : Ստիկանութիւնը պէտք եղած խուզարկուածութիւնները ի գործ դնելու զարդալ է :

— Կիրակի լուսնալու շաբաթ գիշեր անգղիացի Ֆէպէ անուն շոգենաւը և Արքունի նաւարանի Մէթիէ Պահի շոգենաւը Մարմարայի կղզւոյն մօտերը իրարու զարնուելով շատ վնասուեցան : Բայց երկուքն ալ հետեւեալ առտու նաւահանդիսատ մտան : Այս դիպուածոյն պատճառը քննուելու վրայ է կայսերական շաբաթի ժողովոյն մէջ :

— Գաղղիոյ Վայսը 1808 ապրիլի 20ին ծնած ըլլալով՝ իւր 46րդ տարուան հասակը մտաւ :

— Սօսիէ տը Լաբուր, որ Գաղղիոյ գետնային ի կոստանդնուպօլիս, Աւստրիոյ Վայսերէն Լէօփօլտի կարգին խաչը ընկալաւ : Այս պատիւը 1820 թուականէն հետեւ գաղղիացի պաշտօնատարներուն չէր շնորհուած : Աւստրիոյ տէրութեանէն ուստի յիշեալ գետնային յառաւորութեան մը համարուելէն զատ, Գաղղիոյ տէրութեան Եւրոպիոյ մէջ ստացած մեծ համարման ապացոյց մըն է :

— Լանեսայի նախորդ կուսակալ Ալի Բիգա փաշայն շաբաթ օր մայրաքաղաքը հասաւ :

— Իգլիթի մօտ Պուճա գիւղը երկու Մահմետականք տղուկ բերելով վաճառականի մը 700 ղուռուշի ծախսեր են, և գիշերը նոյն վաճառականին տունը անցուցեր են :

— Հետեւեալ օրը անկէ սրճատուն մը դացեր են, ուր քանի մը հոգի թուղթ կը խաղային : Այն տեղ անխոհեմութեամբ ստակներն նորէն կը համրեն ու 500 ղուռուշ ալ վրան կը դնեն՝ ըսելով որ, Պուրղազ Օվա պիտի երթան, որ Պուճայէն ութ ժամ հեռի է : Այն կէտը լընով՝ լեռան ճամբան կը բռնեն որ աւելի կարճն է, և մէկ ժամ ետքը դէմքնին հինգ գող կեղան ու վրան նին կրակ ընելով՝ ստակը ունեցողը կ'սպանեն : միւս ընկերը ետեւ մնացած ըլլալուն կը փախչի :

— Իտերուած մարդու մը մարմինն ալ այս օրերս Նաւահանգստիս ծովէն հանուեցաւ, առանց բռնութեան նշան մը ունենալու վրան :

— Իտերուած մարդու մը մարմինն ալ այս օրերս Նաւահանգստիս ծովէն հանուեցաւ, առանց բռնութեան նշան մը ունենալու վրան :

— Իտերուած մարդու մը մարմինն ալ այս օրերս Նաւահանգստիս ծովէն հանուեցաւ, առանց բռնութեան նշան մը ունենալու վրան :

— Իտերուած մարդու մը մարմինն ալ այս օրերս Նաւահանգստիս ծովէն հանուեցաւ, առանց բռնութեան նշան մը ունենալու վրան :

— Իտերուած մարդու մը մարմինն ալ այս օրերս Նաւահանգստիս ծովէն հանուեցաւ, առանց բռնութեան նշան մը ունենալու վրան :

— Իտերուած մարդու մը մարմինն ալ այս օրերս Նաւահանգստիս ծովէն հանուեցաւ, առանց բռնութեան նշան մը ունենալու վրան :

— Իտերուած մարդու մը մարմինն ալ այս օրերս Նաւահանգստիս ծովէն հանուեցաւ, առանց բռնութեան նշան մը ունենալու վրան :

— Իտերուած մարդու մը մարմինն ալ այս օրերս Նաւահանգստիս ծովէն հանուեցաւ, առանց բռնութեան նշան մը ունենալու վրան :

— Իտերուած մարդու մը մարմինն ալ այս օրերս Նաւահանգստիս ծովէն հանուեցաւ, առանց բռնութեան նշան մը ունենալու վրան :

— Պէյ օղլու փողոցի մը մէջ մարդ մըն ալ յանկարծամահ եղաւ :

— Բանի մը շաբաթէ հետեւ ոչսպէս յանկարծ մեռնող, անձնասպանութեան մեղք դործող և խելագար եղողներ շատ պատահեցան, որն որ բժիշկները օդոյն գէշ ազդեցութեանը կուտան :

— Թարապիս Չատիկ օրերը յոյն առաւել մը օդը ատրճանակ մը պարպեց, և պատահանի մը զարնելով ապակիին կտորը 18 տարեկան աղջկան մը աչքը հաներէ :

— Ուրբաթ օր երկու պարսիկներ իւրարու հետ տղու մը համար կռիւի բըռնուելով մէկը դանակով կը զարնուի ու կը մեռնի : Սարգստպանը իսկոյն ոտականուէ դործակալաց ձեռքը կանցնի, ու պարսկաց գետնախառնը տարուելու ատեն՝ ճամբան քանի մի պարսիկներ կը պատահին ու առ մէկ անարգութիւն իւր բերէ ըսելով՝ կ'սկսին մարդասպանը ծեծելու : այնպէս որ ան ալ դետպանատան դուռը չհասած անկեղծան կ'յնայ :

— Հէյպէլի կղզւոյն մէջ քանի մի առաւել յոյներ իրարու հետ կռուելով և ոտականութեան դործակալներուն դէմ կենալ ուղեւոր անկարգութիւն հանել ուղեր են, բայց կառավարութիւնը շուտով առաջը առաւ, և յանցաւորները քննելու վրայ է :

— Նիցեալ ուրբաթ օր Պէկօղլու գաղղիացոց աղքատանոցն մօտ յոյն քահանայի մը տունը գող մտեր, ու ծանրադին գոհարեղէնք, զարդեր, ոսկի խաչ մը և ուրիշ բաներ գողցեր է : Ստիկանութիւնը պէտք եղած խուզարկուածութիւնները ի գործ դնելու զարդալ է :

— Կիրակի լուսնալու շաբաթ գիշեր անգղիացի Ֆէպէ անուն շոգենաւը և Արքունի նաւարանի Մէթիէ Պահի շոգենաւը Մարմարայի կղզւոյն մօտերը իրարու զարնուելով շատ վնասուեցան : Բայց երկուքն ալ հետեւեալ առտու նաւահանգստ մտան : Այս դիպուածոյն պատճառը քննուելու վրայ է կայսերական շաբաթի ժողովոյն մէջ :

— Գաղղիոյ Վայսը 1808 ապրիլի 20ին ծնած ըլլալով՝ իւր 46րդ տարուան հասակը մտաւ :

— Սօսիէ տը Լաբուր, որ Գաղղիոյ գետնային ի կոստանդնուպօլիս, Աւստրիոյ Վայսերէն Լէօփօլտի կարգին խաչը ընկալաւ : Այս պատիւը 1820 թուականէն հետեւ գաղղիացի պաշտօնատարներուն չէր շնորհուած : Աւստրիոյ տէրութեանէն ուստի յիշեալ գետնային յառաւորութեան մը համարուելէն զատ, Գաղղիոյ տէրութեան Եւրոպիոյ մէջ ստացած մեծ համարման ապացոյց մըն է :

— Լանեսայի նախորդ կուսակալ Ալի Բիգա փաշայն շաբաթ օր մայրաքաղաքը հասաւ :

— Իգլիթի մօտ Պուճա գիւղը երկու Մահմետականք տղուկ բերելով վաճառականի մը 700 ղուռուշի ծախսեր են, և գիշերը նոյն վաճառականին տունը անցուցեր են :

— Հետեւեալ օրը անկէ սրճատուն մը դացեր են, ուր քանի մը հոգի թուղթ կը խաղային : Այն տեղ անխոհեմութեամբ ստակներն նորէն կը համրեն ու 500 ղուռուշ ալ վրան կը դնեն՝ ըսելով որ, Պուրղազ Օվա պիտի երթան, որ Պուճայէն ութ ժամ հեռի է : Այն կէտը լընով՝ լեռան ճամբան կը բռնեն որ աւելի կարճն է, և մէկ ժամ ետքը դէմքնին հինգ գող կեղան ու վրան նին կրակ ընելով՝ ստակը ունեցողը կ'սպանեն : միւս ընկերը ետեւ մնացած ըլլալուն կը փախչի :

— Իտերուած մարդու մը մարմ

